

Б.А. Аманиязова^{*1}, Г.С. Симуканова²

¹оқытушы, г.г.магистрі, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
Ақтөбе, Қазақстан, E-mail:baqdaqul-1977@mail.ru

²аға оқытушы, г.г.магистрі, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
Ақтөбе, Қазақстан, E-mail:simikanova@mail.ru

ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ ЖӘНЕ САЯСИ ӨМІРІНДЕГІ КОНФЕССИЯАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР

Аңдатпа

Диалог дегеніміз екі адамның үйлесімді, бейбіт өмір сүруі үшін сөйлесуі, әңгімелесуі. Жалпы адамның өмір сүруі деген сөз оның қарым қатынас жасай алуы деген сөз. Өмір сүру сөйлесу. Ал конфессияаралық диалог дегеніміз түрлі әлемдік діндер, мәдениеттер, менталитеттердің бір қоғамда өзара әрекет етуі, араласуы, бір бірін қабылдай алуы. Конфессияаралық диалогтың мақсаты адамдарды жаңа сенімге біріктіру емес, түрлі сенімдегі адамдарды ортақ қоғамда бейбіт өмір сүруге біріктіру. Дін мен саясат екі түрлі ұғым болғанымен, қоғамда өзара тығыз байланысқан ұғымдар. Оны бүгінгі заман талабы дәлелдеп отыр. Мақалада қазақстандық қоғамдағы конфессияаралық қатынастың ерекше үлгісіне философиялық тұрғыдан пайымдауға ұмтылыс бар. Оның әлеуметтік, мәдени, онтологиялық аспектілеріне мән беру мәселесі көтеріледі. Қазақстан халқы діни салада тұрақтылықты сақтай алды. Көпұлтты, көпконфессиялы мемлекет болғанына қарамастан, рухани үйлесімді бекіте алды. Қазақстан әлемге діннің қоғамдағы рухани келісімді сақтаудағы, жалпы адами құндылықтаға негізделген ұлттық бірлікті сақтаудағы рөлін паш етіп отыр. Қазақстандық конфессияаралық үлгі түрлі діни конфессиялардың толық өзара түсінік пен сыйластыққа жетіп бірге бейбіт өмір сүре алатынын, дами алатынын дәлелдеп отыр.

Кілт сөздер: диалог, конфессияаралық қатынас, дін, саясат, қоғам, қазақстандық қоғам, қазақстандық үлгі, тұрақтылық.

Аманиязова Б.А.^{*1}, Симуканова Г.С.²

¹преподаватель, магистр г.н, А
ктюбинский региональный университет имени К.Жубанова,
Актобе, Казахстан, E-mail:baqdaqul-1977@mail.ru

²старший преподаватель, магистр г.н,
Актюбинский региональный университет имени К.Жубанова,
Актобе, Казахстан, E-mail:simikanova@mail.ru

МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В ДУХОВНОЙ И ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА

Аннотация

Диалог – это разговор между двумя людьми для того, чтобы они могли жить в гармонии и мире. В целом существование человека означает его способность к общению. Живой разговор. А межконфессиональный диалог – это способность разных мировых религий, культур и менталитетов взаимодействовать и принимать друг друга в одном обществе. Цель межконфессионального диалога не в том, чтобы объединить людей в новую веру, а в том, чтобы объединить людей разных конфессий в мирное общество. Хотя религия и политика – два разных понятия, в обществе они тесно взаимосвязаны. Об этом свидетельствуют современные требования. В статье предпринимается попытка философски осмыслить особую модель межконфессиональных отношений в казахстанском обществе. Ставится вопрос об обращении внимания на его социальные, культурные и онтологические аспекты. Казахстанцам удалось сохранить стабильность в религиозной сфере. Несмотря на то, что это многонациональное, многоконфессиональное государство, оно смогло установить духовную гармонию. Казахстан демонстрирует миру роль религии в поддержании духовной гармонии в

обществе, сохранении национального единства, основанного на общечеловеческих ценностях. Казахская межконфессиональная модель доказывает, что разные религиозные конфессии могут мирно жить и развиваться, достигая полного взаимопонимания и уважения.

Ключевые слова: диалог, межконфессиональные отношения, религия, политика, общество, казахское общество, казахская модель, стабильность.

Amaniyazova B.A. ^{*1}, Simukanova G.S.²

*¹teacher, master g. n, Aktobe Regional University named after K.Zhubanova,
Aktobe, Kazakhstan, E-mail:baqdaqul-1977@mail.ru*

*²senior teacher, master g.n, Aktobe Regional University named after K.Zhubanova,
Aktobe, Kazakhstan, E-mail:simikanova@mail.ru*

INTERCONFESSIONAL RELATIONS IN THE SPIRITUAL AND POLITICAL LIFE OF SOCIETY

Annotation

Dialogue is a conversation between two people so that they can live in harmony and peace. In general, the existence of a person means his ability to communicate. Live conversation. And interfaith dialogue is the ability of different world religions, cultures and mentalities to interact and accept each other in one society. The purpose of interfaith dialogue is not to unite people in a new faith, but to unite people of different faiths into a peaceful society. Although religion and politics are two different concepts, in society they are closely interrelated. This is evidenced by modern requirements. The article attempts to philosophically comprehend a special model of interfaith relations in Kazakhstani society. The question of paying attention to its social, cultural and ontological aspects is raised. Kazakhstanis managed to maintain stability in the religious sphere. Despite the fact that this is a multinational, multi-confessional state, it was able to establish spiritual harmony. Kazakhstan demonstrates to the world the role of religion in maintaining spiritual harmony in society, maintaining national unity based on universal human values. The Kazakh interfaith model proves that different religious confessions can live and develop peacefully, achieving mutual understanding and respect.

Keywords: dialogue, interfaith relations, religion, politics, society, Kazakh society, Kazakh model, stability.

Кіріспе. Конфессияаралық диалог түрлі діни дәстүрлер немесе жеке әрі институттық деңгейдегі рухани немесе гуманистік сенімдердің позитивті өзара әрекеті. Конфессияаралық диалог түрлі діндер арасындағы өзара түсінікті басқалардың қабылдауын жоғарылату үшін әрекет етеді. Ол жаңа сенімді шығару немесе сол жаңа сенімге адамдарды біріктіруді мақсат етпейді. Қазақстан бүгінде дін қоғамдық өмірде маңызды орындардың бірін алған көпконфессиялы мемлекет. Діндарлық, көз-қарастың бір түрі ретінде, өркениет пайда болғаннан бері адамзатқа тән және өркениет тарихында бір немесе басқа түрде онымен бірге жүреді. Діннің қоғамдағы рөлі күшейіп, қол жетпес билік шыңына көтерілді, немесе жауынгерлік атеизм жылдарында ең төменгі деңгейге дейін төмендеді. Дін ешбір әлеуметтік қоғамда болып жатқан оқиғалардан ешқашан алшақ болған емес. Оның үстіне, ол әрқашан кез келген қоғамға өз мүддесі үшін әсер етті. Сондықтан діни және конфессияаралық келісімді қамтамасыз ету үшін мемлекет пен діндарлар арасындағы қалыпты сындарлы қарым-қатынастың маңызы ерекше. Посткеңестік діни жаңғырудың көрінісі мемлекетіміздің қоғамдық-саяси өміріндегі конфессиялық фактордың өсуі болды. Бүгінгі күні дін әлеуметтік консолидация және саяси жұмылдыру құралының функцияларын атқара алады және атқаруда. «Қоғамның», «мемлекеттің» және «жеке тұлғаның» өзара әрекеті мен өзара ықпалының сипаты көбінесе этномәдени және этноұлттық ерекшеліктерді ескере отырып, дәстүрдің рөліне байланысты. Осы тұрғыдан алғанда дәстүр қазіргі қоғамдық құрылыстың іргелі бөліктерінің біріне, сайып келгенде, оның тұрақтылығына айналады. Рухани дәстүрлердің жаңғыруы көбінесе дінмен байланысты, оның беделі қазіргі уақытта даусыз. Көптеген діни конфессиялардан құралған біздің қоғамымызда діни түсіністік пен келісім мемлекеттің ішкі тұрақтылығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі рөлі, өндіруші күш болып табылатын халықты ұйымдастыру құдіреті, мемлекетіміздің халықаралық қатынастардағы салмағы және еліміздің болашағы мен баяндылығына тікелей әсер ететіні ақиқат. Мемлекет ешқашан дінсіз өмір сүрген емес. Мемлекеттің дінмен бірге өмір сүретіні, мемлекет пен діннің арақатынаста болуы, сонымен қатар, мемлекет өз аумағында дінге қатысты заңдық күші бар заңнамалық-құжаттары мен

занды қабылдап, оны іс-жүзіне асыратыны белгілі. Діни толеранттылық дәстүрлері өзінің сан алуан көріністерінде Қазақстандағы қоғамдық-философиялық ой-пікірдің дамуының барлық кезеңдерінде өзінің ерекше көрінісін тапты, мұны ең жарқын мысалдармен көрсетуге болады. Көптеген ұлы ойшылдар халықтардың, жеке адамдардың ерекшеліктері мен жағдайларын ескере отырып, дінді таңдау құқығы туралы идеядан шықты. Демек, әл-Фараби былай деп жазды: «...бір топ немесе бір халық басқа топ немесе басқа адамдардан басқа заттарды еліктеуіш бейнелермен бейнелей алады. Сондықтан ізгі халықтар әртүрлі, ал ізгі қалалар әртүрлі дінді ұстана алады және бір бақытқа сенеді». Әйгілі сопы Қожа Ахмад Йасауи адамдарды өзге халықтардың дініне төзімділікпен қарауға шақырған: «Алдында кәпір болса, оны ренжітпе. Қатал жүректен, ренжіген жаннан, Жаратқан Ие бұрылады. Аллаһым, рас! Ондай құл тозаққа жазылады». Жаһандану жағдайында, әлемдік тарих кеңістігі қысылып жатқан кезде, конфессияаралық ынтымақтастықты қатар дамыта отырып, діни толеранттылықты дамыту барынша тиімді. Бұл аспектіде дінаралық ынтымақтастықты дамытудың ең тиімді құралы – Құдайдың бірегейлігі мен бірлігі идеясына негізделген діндердің бірлігі үшін қозғалыс – экуменикалық қозғалыс. Осыған байланысты орыс этнолог-антропологи Ф.И. Минюшев: «Дін мәдениеттің феномені бола отырып, белгілі бір дәрежеде этникалық сәтті «алып тастайды», құндылықты адамдарды бір Жаратушыға бағыттайды». Осы аспектіде Қазақстан аумағындағы барлық діни конфессиялар қауымының бірлігі мен келісімі, туыстық негіздегі, Алланың бірегейлігін ескере отырып, олардың сенімінің бірлігі, дін бірлігінің қуатты факторына айналуы мүмкін. Қазақстан Республикасының этностары біртұтас қазақ азаматтық ұлтына айналды. Діни төзімділік бүгінде Қазақстандағы бейбітшілікті, тұрақтылықты және экономикалық ілгерілеуді қамтамасыз етудің шешуші факторына айналды. Қазақстандықтар үшін толеранттылық қағидаты саяси мәдениеттің нормасы ғана емес, оны қатты қолдап, нығайтып отырған мемлекеттің негізгі қағидаттарының бірі болып табылады. Бұған діни төзімділік пен келісімнің жоғары деңгейін растайтын социологиялық сауалнама деректері дәлел. Дін мен саясат – қоғамның екі түрлі өзара тәуелді жүйелерін анықтайтын ұғымдар. Оларды талдау тұрғысынан бөлек болса да, дін мен саясат арасындағы қарым-қатынас өзара тәуелді. Әлеуметтанушылар арасындағы кең таралған дін ұғымының анықтамасы «адамды қоғамдастықпен байланыстыратын сенімдер жиынтығы».

Дін мен саясат арасындағы қатынастар секуляризмнің ерте заманауи процестері түсінігінде жүйелі қайта құрылу кезеңдерінен өтті. Бұл заманауи зайырлы мемлекеттің пайда болуына әкелді. Өткен ғасырда секуляризация концепциясын қолданудың қарама-қайшы түрлері көп еді. Ал бүгінгі әлеуметтанушылар секуляризацияның зайырлы салалардың (мысалы: мемлекет, құқық, экономика, ғылым, басқару) діни институттар мен нормалардан бөліну процесі ретінде анықтайтын тарихи концепциясымен келіседі. Бұл концепция терминнің этимологиялық шығу тегіне жақын. Секуляризацияның басқа концепциялары телеологиялық сипатқа ие: әлеуметтік және саяси өмірде қоғамның жаңаруы мен рационалды ойлау бастауының күшеюімен діни сенімдердің мәні төмендеді. Бұл концепция дін әлеуметтануында теріске шығарылды. Діни сенім деңгейінің төмендеуі ХХ ғасырда еуропамен шектелген құбылыс еді, бұл ережеге айналған жоқ. «Діннің ақыры» туралы болжамға қарамай ХХ ғасырда әлемде жеке және мемлекеттік діндер жаңғырды.

Өзектілігі: Қазіргі мемлекеттер дін мен саясат арасындағы формалды қатынастарда үлкен ерекшелік бар екенін көрсетіп келеді. Дін мен саясаттың қазіргі заманауи мемлекетте ұштасу деңгейі ереже сияқты, ал олардың арасын қатаң институттар ретінде бөліп қарау артық сияқты. Көп мемлекет дін мен саясат арасындағы күрделі қатынастарды қолдайды, мемлекеттік мектептерде дін іліміне рұқсат береді, жеке діни мектептерге мемлекет тарапынан субсидия береді, діни мерекелерді мемлекеттік мереке ретінде мойындайды және т.б. Бұл механизмдер қоғамда кең таралған, әлемде көп кездестіруге болады. Бірқатар мемлекеттер ресми мемлекеттік дінді мойындайды. Бұл Дания, Финляндия, Грекия, Норвегия және Біріккен Корольдік сияқты демократиялық мемлекеттері және Иран, Сауд Арабиясы сияқты демократиялық емес мемлекеттерді де алуға болады. Діни төзімділік мәселесі, әрине, қазіргі әлемдегі ең өзекті және белсенді талқыланатын мәселелердің қатарында. Діни толеранттылықты дүниетанымдық және әлеуметтік-психологиялық көзқарастар біріктіретін және көптеген діни дәстүрлердің заңдылығына мүмкіндік беретін қоғамдық сананың күрделі құбылысы ретінде қарастыру керек. Діни толеранттылықты жеке адамдар, әлеуметтік құрылымдар және мемлекет деңгейіндегі нақты әрекеттер ретінде де қабылдау керек. Бүгінгі таңда мемлекеттің дін саласындағы саясаты дінаралық келісімді сақтауды, діндердің үнқатысуына серпін беру және қоғамдағы өзара діни төзімділікті насихаттауды көздейді. Қазақстан мемлекеттік-конфессиялық және конфессияаралық қатынастардың оңтайлы үлгісін құра алды. Бұл конфессия қоғам мен мемлекетте үлкен рөл атқарады, мемлекет оны басқалармен салыстырғанда көбірек қарастырады, осы конфессияға сенушілер қоғамдағы моральдық-рухани атмосфераға әсер етеді, конфессияның

күштірек болуы мүмкіндігі бар. Елдің әлеуметтік-саяси картасында бар, өмірдің көптеген салаларына қатысу – білім беруден бастап рухани, мәдени кеңістікте мемлекетпен әлеуметтік әріптестікке дейін, мемлекеттік органдарда болу. Ұсақ конфессиялар мұндай кең ауқымды қызмет түрлерін қамтуға қауқарсыз. Бұл жағдайда басқа конфессияларды кемсітетін ештеңе жоқ және бұл жалпы әлемдік тәжірибе. Бұл ретте Қазақстанда белгілі бір конфессияларға белгілі бір артықшылықтар беру тәжірибесі де ұл конфессиялардың көптігі және олардың қазақстандық қоғам үшін маңызы зор және барлық конфессиялар үшін абсолютті тең құқықтар туралы декларация бар. Осылайша, біраз түсініксіздік бар. Біздің ойымызша, бұл жағдайға көбірек түсінік беру керек. Мұнда опциялар мүмкін және барлық дерлік нұсқалар қазіргі әлемнің дамыған елдерінде прецеденттерге ие. Егер қазіргі әлемдік қауымдастықта дінге қатысты жағдай күрделенбесе, бұл сұрақтың көтерілуі мүмкін емес еді. Дін өзінің мәні бойынша тұрақтылық пен тыныштандыру факторы болудың орнына, қақтығыс факторына айналып барады. Дін қазіргі кездегі қарама-қайшылықтар мен қақтығыстардың көптеген түрлеріне тартылуда. Этникалық аспектімен қатар дін біздің заманымыздың барлық көрнекті қақтығыстарының негізгі элементіне айналады. Сұрақ туындайды: неге? Руханилығын, имандылығын, адамгершілігін, бітімгершілік әлеуетін үнемі айтып жүретін дін нәліктен қақтығыстарға тартылып, бұл қайшылықтарды еріксіз киелі етеді? Бұл діннің қазіргі әлемнің агрессивті зайырлы қысымына төтеп бере алмауынан, ол өз тұғырынан айырылып, рухани әлсіреп, абсолютті негіздері мен мәнінен айырылып, өзіне опасыздық жасауда. Міне, саясаткерлер мен саясаткерлер агрессивті әрекеттерге апаратын діннің түрі. Діннің саясилануының келеңсіз жағы да осында. Сондықтан бүгінде дінді саясаттандыру теріс нәрсе ретінде қабылданады және ол жоғарыда айтылған негізде жүзеге асырылған кезде солай болады. Осылайша, исламды экстремизм мен терроризмнің идеологиялық негізі деп, православиені уақыт талабына жауап бере алмайтын және қазіргі заманның сын-қатерлеріне жауап бере алмайтын абсолютті инертті және догматикалық дін ретінде, католицизмді экспансия діні ретінде қарастыру азғырылады. Батыс әлемі және т.б. дін қазақстандықтарды топтастырудың ең маңызды элементі ретінде қабылдана бастады, ол айналада бар нәрсенің барлығына дерлік мағына береді. Дінге қатысты мұндай айыптауларда ақиқат жоқ, бірақ біздің замандасымыздың қарапайым санасы бұл стереотиптерді оңай жұтады, өйткені, бір жағынан, бәрі солай болып көрінеді, ал екінші жағынан, діндер мұндай айыптауларды жоққа шығармайды. тәжірибеде. Сөзбен айтқанда – иә, діни жетекшілер үнемі діннің жоғары миссиясы туралы айтады, бірақ шын мәнінде олар айтылғандардың ештеңесін дерлік көрсете алмайды. Мәселен, халықаралық деңгейде де, ТМД-ның әртүрлі елдерінің ішінде де діни лидерлер қарсы жақтардың арасында делдал болуға бірнеше рет әрекет жасап, жағдайды «тыныштандыруға», жоғары құндылықтарға жүгінуге, діни аргументтерге жүгінуге тырысты. Әдетте, жетістікке жету мүмкін болмады, өйткені текетірес соншалықты, тыңдалған жалғыз дәлел билік болды. Мұндай сәтсіздік кездейсоқ емес. Дін мен оның дәлелдерін жай ғана қабылдауға және қолдануға болмайды. Дін сыртқы қолдануды мүлде қабылдамайды. Оны сырттан қолданғанда, әрқашан кері нәтиже алынады. Сонымен қатар, дін бүгінде өзінің абсолютті беделін жоғалтты. Формальды түрде қарастырылады, тыңдалады, конфессия жетекшілері құрметтеледі, бірақ жанжалда олар мүлдем басқа басымдықтардан шығады. Осының барлығына байланысты діннің бүгінгі ұстанымы қайшылықты, тіпті қайғылы. Оның барлық асқақ уәделері ақиқат болып қала береді, бірақ біздің замандасымыз, көбіне, өзін діндар деп көрсетсе де, діннің негізгі ақиқатын қабылдай алмайды – дүниеде барлығын Алла, Алла белгілейді. Ол барлық нәрсенің бастауы. Қазіргі адамда кішіпейілділік жоқ, ал кішіпейілділіксіз шынайы сенім жоқ – сенушілер сенім нормалары бойынша өмір сүрмейді. Ал шынайы сенім болмағандықтан, дін өзінің жоғары қасиеттерін көрсете алмайды, өйткені дін Құдайдың көзқарасы бойынша адамдардың өмірінен басқа ештеңе емес. Демек, олардың шынайы, жоғары қасиеттері болып шығады.

Мақсаты мен міндеттері: Бүгінгі таңда мемлекеттің дін саласындағы саясаты дінаралық келісімді сақтауды, діндердің үнқатысуына серпін беру және қоғамдағы өзара діни төзімділікті насихаттауды көздейді. Қазақстан мемлекеттік-конфессиялық және конфессияаралық қатынастардың оңтайлы үлгісін құра алды. Діннің қоғамдағы рөлі күшейіп, қол жетпес биігіне көтеру.

Негізгі бөлім. Мақалада философиялық тұрғыдан діни толеранттылық пен конфессияаралық диалогтың ерекше қазақстандық үлгісінің қалыптасуының онтологиялық, аксиологиялық, әлеуметтік, мәдени аспектілері талданады. Зайырлы және діни сипаттағы рухани құндылықтардың рөлі мен мәні әлеуметтік өзгерістердің қажетті талаптары ретінде негізделеді. Рухани келісім қалыптастырған қазақстандық қоғамның тәжірибесі тұрақты өркениетті дамудың негізгі талабы ретінде қарастыруға болады. Қазіргі уақытта өзара түсінік пен өзара келісім жолдарын іздеу процесі жүріп жатыр. Ол диалогта жүзеге асады, ал диалогта шынайы таным мен түсіну бар. Діни толеранттылық пен конфессияаралық диалогтің қазақстандық үлгісін қазақстандықтар арқылы талдау ұсынылады.

Диалогтың өзі өзара келісім мен түсінуге алып келетін міндетті талаптарды ескеру арқылы құрылады, ары қарай ортақ мақсатқа жету үшін тығыз және өзара пайдалы серіктестікке ұласады. Рухани адамгершілік идеалдарының тасымалдаушысы және мәдени дәстүрлердің сақтаушысы ретінде дінді қазақстандықтар жоғары бағалайды. Идеологияда, сана-сезімде, ұғымдық жүйеде, өзіндік таным әдістерінде өзгерістер болатыны талассыз. Қазақстанның қоғамдық өміріндегі рухани консенсус тарихи тұрғыда сипат алады. Шынайы секуляризм азаматтық бірегейлік, азаматтардың әлеуметтік шығармалық өнімі ретінде, дінді әлеуметтік тәртіптің позитив құрамдас бөлшегі ретінде мойындаумен анықталады.

Дін, әрине, кез келген қоғамның рухани өмірінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі. Ол адамға өмірдің мәнін береді, оны Құдаймен немесе жоғары рухани күштермен байланыстырады. Қазақстан бүгінде дін қоғамдық өмірде маңызды орындардың бірін алған көпконфессиялы мемлекет. Діндарлық, көзқарастың бір түрі ретінде, өркениет пайда болғаннан бері адамзатқа тән және өркениет тарихында бір немесе басқа түрде онымен бірге жүреді. Діннің қоғамдағы рөлі күшейіп, қол жетпес биігіне көтерілді, немесе жаугершілік атеизм жылдарында минимумға дейін төмендеді. Дін ешбір әлеуметтік қоғамда болып жатқан оқиғалардан ешқашан алшақ болған емес. Оның үстіне, ол әрқашан кез келген қоғамға өз мүддесі үшін әсер етті. Сондықтан діни және конфессияаралық келісімді қамтамасыз ету үшін мемлекет пен діндарлар арасындағы қалыпты сындарлы қарым-қатынастың маңызы ерекше. Посткеңестік діни жаңғырудың көрінісі мемлекетіміздің қоғамдық-саяси өміріндегі конфессиялық фактордың өсуі болды. Бүгінгі күні дін әлеуметтік консолидация және саяси жұмылдыру құралының функцияларын атқара алады және атқаруда. «Қоғамның», «мемлекеттің» және «жеке тұлғаның» өзара әрекеті мен өзара ықпалының сипаты көбінесе этномәдени және этноұлттық ерекшеліктерді ескере отырып, дәстүрдің рөліне байланысты. Осы тұрғыдан алғанда дәстүр қазіргі қоғамдық құрылыстың іргелі бөліктерінің біріне, сайып келгенде, оның тұрақтылығына айналады. Рухани дәстүрлердің жаңғыруы көбінесе дінмен байланысты, оның беделі қазіргі уақытта даусыз.

Қазіргі уақыт дәстүрлі діни конфессиялардың діни ұстанымдарының өзіндік қайта жандануымен ерекшеленеді. Конфессияаралық келісімді дамыту тек діни бірлестіктер, мемлекеттік ұйымдар ғана емес, сонымен қатар қарапайым діндарлар, белгілі бір конфессиялар мен конфессияларды жақтаушылар қатысқанда ғана шындыққа айналады. осы процесте. Қарапайым азаматтар діни толеранттылық рухында тәрбиеленуі керек және осы рухты сақтау керек, бұл үшін оң қоғамдық пікір мен барабар құқықтық жағдайлардың маңызы зор, бұл конфессиялар арасындағы келісімнің болуы үшін де қажетті жағдайлар болып табылады. Еліміздегі діни ахуалды дамытудың қазіргі кездегі жаңа кезеңі, біріншіден, жаңа Заң бойынша өз қызметіне толық құқық алған діни бірлестіктер арасындағы азаматтық татулықпен сипатталады, сондықтан оны діни ахуалдың дамуының бір кезеңі ретінде қарастыруға болады. діни ахуалдың салыстырмалы тұрақтылығын орнату және дәстүрлі конфессиялар мен заңды жаңа діндер арасындағы қатынастарды құқықтық реттеу.

Қазақстандағы діни ахуал одан әрі қалай дамиды және бұл конфессияаралық қатынастарға қалай әсер етеді? Қоғамның материалдық негізіндегі, оның саяси қондырмасы мен рухани мәдениетіндегі күрт және терең ығысулармен ерекшеленетін ұлттық тарихтың қазіргі өтпелі кезеңін және басқа сипаттағы және бағыттағы тенденцияларды ескерсек, оның өзгерістерінің болмай қоймайтынына күмән жоқ. елдегі дінаралық және конфессиялық мемлекеттік қатынастарға қатысты осының аясында байқалады. Демек, діни қатынастардың салыстырмалы тұрақтылығының қазіргі кезеңін ешбір жағдайда түпкілікті және түпкілікті деп санауға болмайды, бірақ оны аралық, дайындық деп қарастыру дұрысырақ. біздің әлемде зайырлы және діни күштердің, әлеуеттердің және бағдарлардың сапалық жағынан басқаша үйлесімін қалыптастыру. Біздің алдымызда тұрған негізгі мәселелер – экстремизм мен терроризмнің енуіне қарсы шаралар қабылдау және оңды дамуды қалыптастыру мақсатында діни төзімділікті нығайту, дәстүрлі емес діни ұйымдардың қызметін, миссионерлік діни ұйымдардың прозелитикалық қызметін қадағалау. конфессияаралық қатынастар туралы. Халықты ақпараттандыру жалған миссионерлік қызмет пен прозелитизмге қарсы тұру, адам құқықтарын сақтау және әрбір азаматтың дұрыс тәуелсіз, саналы таңдауын жасау үшін қажетті шараларды қабылдау қажеттілігі туралы қоғамдық пікірді қалыптастыруға ықпал етеді. Әлемдік діндердің негізін салушылар мен шіркеу догмаларының материалдары мен ілімдеріндегі моральдық-әлеуметтік идеяларды білу жастарды діни экстремизм мен радикализмнің таралу қаупі туралы ескертеді. Діни экстремизммен күресудің тиімді жолы – діни ағарту. Өз дінін жақсы білетін адам ешқашан мұндай ұйымға тартылуға жол бермейді. Өскелең ұрпаққа құқықтық тәрбие беру заңдарға негізделеді, бірақ бұл заңдар әрқашан жұмыс істей бермейді. Демек, мемлекеттік органдардың басты міндеті – ашық деструктивті бағыттағы діни ұйымдарға тұрақты иммунитетті тәрбиелеу. Олардың азаматтық сана-

сезімін қалыптастыратын және заңдарды білу дағдыларын беру. Мүдделерді біріктіру және өзара қарым-қатынасты нығайту жолдарын үнемі іздестіру қажет және болып табылады.

Қазіргі Қазақстан – көптеген ұлттық топтар, мәдениеттер мен діндер елі. Қазақстан шын мәнінде көп ұлтты және поликонфессиялы мемлекет, мұнда 140-тан астам ұлт пен 17 конфессияның өкілдері тұрады. Тәуелсіздік жылдарында Қазақстанда діни мекемелердің сандық және сапалық жағынан айтарлықтай өсуі байқалды. Дін істері агенттігінің мәліметі бойынша, 2010 жылдың басында олардың саны 4550-ден асады. Қазіргі таңда ханафи ағымындағы ислам нағыз жаңғыруды бастан кешуде, ол қоғамда орасан зор әлеуметтік және саяси бедел мен беделге ие болды. Қазақстандық қоғам дамуының моральдық, рухани және әлеуметтік деңгейіне исламның, православиелік христиандықтың және Қазақстанның басқа да діни конфессияларының ықпалы артып келеді. Олардың елде бейбітшілік пен келісім атмосферасын қалыптастыруға, өзара сыйластық пен толеранттылыққа тәрбиелеуге бағытталған қоғамдық-гуманитарлық қызметі гуманизмге толы. Біздің еліміз біркелкі еместігімен, оның халқының құрамында әртүрлі әлеуметтік, этномәдени және діни топтардың болуымен ерекшеленеді. Қазақстанда қалыптасқан этникалық, мәдени және діни әртүрлілік – тарихи дамудың шындығы. Бүгінгі таңда қазақстандық қоғамда полиэтностылық пен поликонфессиялық /конфессиялық/ табиғи, сабырлы, тітіркенусіз қабылданатыны тән. Бұл бөлінбейтін, дәлірек айтқанда, оларды біріктіретін және өзара байытатын рухани игілік, орасан зор әлеуметтік-мәдени артықшылық. Қазіргі Қазақстанда діни дүниетаным, сана, культтер мен қызметтер шектеусіз жүзеге асырылуда. Діни конфессиялардың түрлі қызмет түрлерін, соның ішінде тіл, мәдениет және сенімдегі түрлі әлеуметтік маңызы бар оқиғаларын еркін жүзеге асыруы үшін қажетті мүмкіндіктер бар. Наурыз, Пасха, Құрбан айт, Рамазан, Рождество және басқа да халықтардың салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары сияқты маңызды әлеуметтік, саяси және рухани мерекелер өз деңгейінде атап өтілуде. Қазақстанда ең ірі әлемдік және дәстүрлі діни жүйелер – ислам, православие, христиан, католицизм, иудаизм, буддизм және т.б. қоғамда ең көп таралу мен ықпалға ие. Солардың ішінде қазақ халқының сан ғасырлар бойы рухани құндылығы болған ислам діні ерекше. Исламдық бірлестіктердің саны 46-дан 2248-ге дейін өсті. 24 ұлт өкілінен тұратын 9 миллионға жуық адамды қамтитын ислам діні ел өмірінде ерекше орын алады. Бұл діни бірлестіктер мен конфессиялардың практикалық қызметі тұтастай алғанда адамгершілікпен, төзімділікпен, жалпыадамзаттық моральдық-адамгершілік нормаларды мойындаумен және құрметтеумен ерекшеленеді. Өзара демократиялық, нәзік, бір-біріне жақсылық пен береке, бейбітшілік пен келісім тілейді. Қазақстандағы дін еліміздің көптеген әлеуметтік маңызы бар істеріне белсене араласады. Ол адамдардың билікке деген сенімін оятады, олардың заңдылығына және оның саясатының әділдігіне сенімін сақтайды. Діни конфессиялар ел тұрғындарын ортақ Отанды сүйуге және құрметтеуге, ізгілік пен өзара түсіністікке, мемлекеттік билікке қатысты жағымды қоғамдық-саяси мінез-құлыққа тәрбиелейді. Бұл тұрғыда мемлекет пен қоғамның тұрақты және орнықты даму жолында оның топтасуын қамтамасыз ететін, ең жақсы рухани қасиеттерін шындай түсетін қуатты тіректердің бірі болып табылады.

Оның үстіне қазір Қазақстанда адамның еңбексүйгіштігі, білімі мен жауапкершілігі жоғары құндылық ретінде танылған кезде қазақстандық бірліктің негізін құрайтын азаматтық құқықтар мен бостандықтардың теңдігі іс жүзінде үлкен мәнге ие болуда. Мемлекет басшысы «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында және «Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына жиырма қадам» бағдарламалық мақаласында: жаңа даму стратегиясын алға тартады. Ол 2050 жылға дейінгі ұлттың жаңа саяси бағыты ретінде тұжырымдалған. Жаңа бағыт ХХІ ғасырдағы жаһандық сын-қатерлер жағдайында ұзақ мерзімді перспективада шешуге тиіс міндеттер парадигмасы сапалы түрде өзгергеніне негізделген. Тәуелсіз Қазақстанға бүгінде тарихи дамудың қазіргі кезеңінің талабына лайықты жауап беретін жаңа саясат, жаңа идеология, жаңа құндылықтар жүйесі өмірлік қажет. Бұл жағдай ұлттың бәсекеге қабілетті, жаһандық экономикалық конфронтацияға дайын болу қажеттілігін анықтайды. Жаңа саяси бағыттың мәні – 21 ғасырда қарқынды өзгертін тарихи жағдайда еліміздің тұрақты дамуын қамтамасыз ету. Стратегия саяси бағыттың жеті негізгі бағыты бойынша міндеттерді жүзеге асыруды, мемлекетіміздің ХХІ ғасырдың ортасына дейінгі дамуының негізін терең және ауқымды жаңғыртуды көздейді. Ол мемлекет басшысының Қазақстанды және оның халқын табысты және күшті көретін еркі мен тілегін білдіреді: 2050 жылға қарай Қазақстанда қоғамдық өмірдің барлық салаларын өзгертуге негізделген, мүлдем жаңа сапалық биік белестерді бағындыру идеясы. Әлеуметтік-экономикалық, саяси және мәдени шындық пайда болады. Бұл шын мәнінде 2050 жылға қарай елде бейбітшілік пен тыныштық орнаған, азаматтары еркін және тең, үкіметі әділетті Жалпы Еңбек Қоғамын құру деген сөз. Заң үстемдігі бар. Сондай-ақ халқымыздың тарих қойнауынан келе жатқан «Алтын ғасыр» туралы арманының жүзеге асуын Ұлттық идея ретінде тұжырымдады. 2050 жылға қарай Қазақстан әлемнің

ең дамыған отыз елінің қатарына енуі тиіс. Айта кету керек, мақсатты және шабыттандырылған жұмыс арқылы бұл әлемдік қоғамдастықтың бүгінгі күні бағдарланған нақты уақыт. Ол Қазақстанда қуатты мемлекетке, дамыған экономикаға және Жалпыға Ортақ Еңбек мүмкіндіктеріне негізделген табысты және бәсекеге қабілетті, жаңа әлемдік жағдайларға бейімделген әл-ауқат қоғамының құрылысын жаңа жоғары деңгейде жаңа жоғары деңгейде қамтамасыз етеді [4]. Тәуелсіздік жылдары Қазақстанда өзіндік ерекшелігі бар мемлекеттік конфессиялық қатынастар үлгісі қалыптасты. Ол заң алдындағы азаматтардың теңдігі, әр азаматтың сеніміне сый-құрмет, яғни тілі мен дініне тәуелсіз құрметтеу қағидасына негізделді. Мемлекет қазақ халқының рухани мәдениетін, дәстүрлі діни құндылықтарын дамыту үшін қажетті саяси, құқықтық және әлеуметтік талаптарды жасап берді. Бұл қазақстандықтарға конфессияаралық диалог пен келісімді табысты ұйымдастыруда қажетті тәжірибені берді. Қазақстан халқы діни салада тұрақтылықты сақтап қалды. Қазір Қазақстан әлемге діннің қоғамдағы рухани келісімді сақтаудағы, жалпы адамзаттың адами құндылықтарына негізделген ұлттық бірлікті сақтаудағы рөлін паш етіп отыр. Ал түрлі діни конфессиялар толық өзара түсінік пен сыйластыққа жетіп бірге бейбіт өмір сүре алатынын, дами алатынын дәлелдеп отыр.

Қазіргі Қазақстанда мемлекет пен дін арасында ерекше қарым-қатынас орнаған. Ешбір дін мемлекеттік немесе міндетті болып танылмаған, ал мемлекеттік саясат адамдардың, қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігі мен өміріне қажетті нақты мүдделерге негізделген қағидаларға құрылған. Қазақстан демократиялық, зайырлы, құқықтық әрі әлеуметтік мемлекет ретінде мемлекеттік шешімдерді тұтас қоғамның мүддесіне сай қабылдайды. Қазақстан заңнамалары әр азаматтың сенім бостандығын қамтамасыз етеді. Ел азаматтары дінге қатынасын еркін, зорлықсыз анықтай алады, діни институттарға жүгінбей өмір сүреді. Мемлекет мемлекеттік органдар мен мемлекеттік қызметшілер арқылы азаматтарды белгілі бір сенімді ұстануға немесе ұстанбауға мәжбүрлей алмайды, бірақ түрлі конфессия өкілдері, сондай-ақ түрлі діни ұйымдар арасындағы өзара келісім мен құрметтің сақталуына көмектеседі. Маңызды бағыттарының бірі этносаралық және конфессияаралық келісім үлгісі болып табылатын көреген ішкі саясатының арқасында Қазақстан бүкіл әлемге танылды. Елімізде егеменді дамудың алғашқы күндерінен бастап конфессияаралық және этносаралық келісімді нығайту мәселесі басымдыққа ие болды. Бүгінгі таңда Қазақстан этностық бірегейлікті сақтай отырып, барлық этностардың тең мәдени дамуы мен өзін-өзі жүзеге асыруын қамтамасыз ететін қағидаларға негізделген этносаралық және мәдениетаралық өзара іс-қимылды білдіретін қоғам болып табылады. Қазіргі әлем этникалық мәдениеттердің өзара әрекеттесуі және өзара әсер ету теориясы болып табылатын жаһандану ықпал ететін этностардың интеграциясы, консолидациясы процестерімен сипатталады. Қазақстанның қазіргі этнореалиялары үшін этнобірлесу процестерінің ең үлкен маңызы бар, олар үш негізгі түрге бөлінеді: консолидация, ассимиляция, этносаралық интеграция. Этносаралық және конфессияаралық қатынастарды зерттеу үшін аккультурация процесі маңызды, өйткені ол ассимиляциядан айырмашылығы этникалық бірегейлікті сақтайды. ХХІ ғасырда этникалық өзіндік сананың өсуі, этномәдени бірегейліктің қалыптасуы сияқты объективті, табиғи процестер дамыды. Қазіргі Қазақстандағы этномәдени бірегейлік процесі қоғамдағы сол немесе басқа этностардың рөлінің артуы, оны басқа этностардан ерекшелендіретін ерекше белгілерді іздеумен сипатталады. Діни руханияттың жаңғыруы жағдайында дін этномәдени бірегейлік факторы болып табылады. Қазіргі қазақ қоғамында этномәдени бірегейліктің факторлары республикада тұратын этностардың ислам, христиан және басқа да діни сенімдері болып табылады. Этносаралық, мәдениетаралық және конфессияаралық диалог – қазақ қоғамындағы түрлі этностар мен конфессиялардың бейбіт қатар өмір сүруінің әлеуметтік-мәдени негізі. Қазіргі қазақ қоғамының маңызды белгілерінің бірі – этностардың менталитетінде көрініс тапқан этникалық мәдениеттер мен құндылықтардың сан алуандығы, олардың мәдени ерекшелігі, ұлтаралық келісім. Өртүрлі мәдениеттердегі құндылықтар ерекше сипатқа ие, соның нәтижесінде жалпы адамзат үшін әмбебап мәдени кодты білдіру мүмкін емес, оларды бөлек талдау ғана қоғам мен ғылым үшін пайдалы болады. Тұлғалық қасиеттерде көрінетін негізгі рухани негізсіз, адамның қатысуынсыз рухани мәдениет те, оның құндылық негізі де ұзақ уақыт бойы сақталып, өмір сүре алмайды. Рухани мәдениеттің өміршеңдігі сыртқы әсерге ұшырауынан өте тез «пайдалануға жарамсыз күйге» түсетін материалдық мәдениетпен салыстырғанда әлдеқайда ұзағырақ. Рухани мәдениет мәдениеттің ішкі әлемін білдіретіндіктен, әлдеқайда ұзақ сақталады, өйткені ол Адам өзіне қабылдайтын сыртқы әсерлерден қорғалған, содан кейін өзі арқылы өтіп, мәдениеттің сыртқы әлеміне жобалайды.

Талқылау: Олай болса Қазақстан мемлекеті азаматтардың денсаулығына, психикалық және материалдық игілігіне зиян тигізетін діни радикализм негізінде пайда болатын деструктивті сипаттағы құбылыстарға тап болғанда мемлекет қоғамның тыныш әрі бейбіт дамуына қауіп төндірмеуі үшін қажетті шараларды қабылдауы тиіс.

Сондықтан дінтану ғылымдарының маңызды міндеттерінің бірі – түрлі діни көзқарастар туралы объективті және шынайы білім алу. Бұл білім білімді адамға дүниетанымда, рухани мүдделер мен құндылықтарда еркін және саналы өзінің орнын анықтауға, жүзеге асыруға, дүниетанымдық диалогті сауатты жүргізуді үйренуге, басқа адамдарды түсіну өнерін игеруге көмектеседі. Қазақстандық қоғамда құрылған әлеуметтік дамудың заманауи үлгісі жаһандық түрлі мәдениеттермен мәдениет аралық коммуникация бірлігін анықтайды. Сондықтан мәдениеттердің диалогі сұрағы ерекше өзекті сұраққа айналды. Жаңа мәдени уақыт кезеңі диалог кезеңімен анықталған. Діни экстремистік көзқарастарды, өзге мәдениетті, өзге дінді естіп, түсініп үйренген азамат террор мен зорлыққа қарсы төтеп бере алатындай күшке ие болуы керек. Діни және азаматтық мәдениеттің тоғысуы мындаған адам үшін әлемдік тарихтың маңызды «практикалық» мәселелерінің бірі. Сондықтан зайырлы және діни мәдениеттер диалогін талдау өзекті болып отыр. Бұл мәселені диалогтің түрлі нұсқалары мен үлгілерінің ерекшелігін талдамай шешу мүмкін емес. Қазақстанның ғылыми қауымдастығы зерттеудің негізгі мақсаты тарихи контекстпен қатар қазіргі қазақстандық қоғам өміріндегі рухани келісімнің қалыптасуының ерекше тәжірибесін ескере отырып, зайырлы және діни мәдениеттер диалогінің әлеуметтік мәдени ерекшеліктерін талдау керек дегенді ұстанады. Бұл мақсатқа жету үшін келесі міндеттерді шешу керек. Біріншіден, мәдениеттер диалогінің табиғаты мен мәнін және діни аспектідегі диалог мәдениетін түсініп алу керек. Екіншіден, мәдениеттегі зайырлы және діни диалог генезисінің процесін талдау керек. Үшіншіден, шығыс және батыс өркениеттерінің зайырлы және діни мәдениеттері диалогінің мәнді деген үлгілерін зерттеу керек. Төртіншіден, діни толеранттылық пен конфессия аралық үйлесімнің заманауи қазақстандық үлгісін ұстанамыз. Мұндай зерттеудің теориялық әдістемелік негізі М.М. Бахтин, В.С. Библер, А.Н. Нысанбаев сияқты ғалымдардың мәдениеттер диалогінің концепциясы болуы мүмкін. Бұл концепцияда диалог әмбебап құрал ретінде мәдениеттердің өзара әрекетінің конструктивті жағын белгілейді, мәдениеттің диалогтан тыс өмір сүре алмайтынын көрсетті. Жаһандану барысында құнды мәдениеттер диалогі мәдени ынтымақты сақтаудың маңызды факторы екенін ұмытпауымыз керек. Бұл, әсіресе, еуразиялық мәдениеттер кеңістігіне тән. Мұнда этникалық мәдениеттер әмбебап негіздермен қатар жеке мәдени ерекшеліктерден тұратын диалог үлгілерін шығарады. Күрделі әлеуметтік мәдени құбылыс ретінде мәдениеттер диалогі өзіндік ерекшелікке ие, оның бар болуы диалог қатысушыларының өзара мүдделерін білдіреді. Диалогтың өзара әрекетінің мағыналы өрісі, идеялық мазмұнының өзара тәуелділігі мен өмірдің шынайы факторлары мәдениеттер диалогының негізгі сипаттамалары болады. Мәдени плюрализм талабында диалогқа қатысушылардың тең құқылы ішкі идеялары басты теңестіруші күшке айналады. Адамзат тарихының өзі адамдардың бір-бірімен араласу тарихы. «Адамның шынайы бар болуы ... бұл терең қарым-қатынас. Болу араласу» М.М. Бахтин [1.1]. В.С. Библер мәдениеттің диалог концепциясы шеңберіндегі диалог идеясын адамдардың қарапайым диалог ұғымымен шатастырмау керектігін айтты. «Мәдениеттер диалогында» ақиқаттың диалогі, табиғаты туралы сөз болады. Жеке адамдардың «Мен-Сен» өзара түсінігі басқа. Мәдениет идеясындағы диалог түрлі пікірлер мен идеалдардың диалогі емес, бұл түрлі мәдениеттердің диалогі...»[2.2]. Қазақ философы А.Н. Нысанбаев жаһандану жағдайындағы диалог өзара байланысқан және шиеленісті әлемде қазіргі заманның барлық саласын қамтитын күрделі әрі өміршең маңызды мәселеге айналды [3.7]. Бүгінде секуляризм дінге қарсы деп түсінбеу керек, ол әмбебап моралдың қалыптасуымен, рационалды ойлар, білімнің дамуымен, олардың түрлі әлеуметтік институт, оның ішінде діни институттар арқылы таралуымен байланысты. Секуляризм азаматтық қоғам басқа да институттармен қатар түрлі діни ұйымдар мен қозғалыстардан тұратынын білдіреді. Сонымен қатар ол діни ұйымдардың адамгершілік, білім беру, тәрбие беруде монополия болудан бас тартатынын білдіреді. Билікке де ешқандай кінә тақпайды. Секуляризмді идеялық тұрғыдан бейтарап түсіну оны қоғамдық қатынастарда сенім бостандығын, ар-ождан, пікір, ой бостандығын құндылық ретінде бар нәрсе деп мойындауды білдіреді. Шынайы секуляризм маңызды әлеуметтік құндылықтардың бірі, азаматтық сана-сезім, адамдардың әлеуметтік шығармашылығының туындысы. Секуляризмді бұлай түсіну дінді әлеуметтік бейбіт қоғамның позитивті бөлшегі ретінде мойындау. Ол оған қоғамдағы әлеуметтік әл-ауқат пен бейбіт дамудың рухани негіздерінің нығаюына көмектеседі. Зерттеушілер қазіргі адамзат терең рухани адамгершілік дағдарысқа ұшыраған дейді. Оның себептерінің бірі мәдениеттің оқшаулануы, яғни мәдениеттің салыстырмалы түрде бір-бірінен тәуелсіз зайырлы және діни салаға бөлінуі. Олар сонымен қатар жиі қайшылықта болады. Сондықтан тұрақты дамуға ұмтылған қазіргі кез келген қоғамның алдында маңызды әлеуметтік, мәдени, саяси мәселелердің бірі осы мәдениеттердің диалогін құру қабілеті болып табылады [4.3]. Дін рухани адамгершілік идеалдардың тасымалдаушысы, мәдени дәстүрлердің сақтаушысы ретінде қазақстандықтар үшін үлкен құндылыққа ие. Осыған байланысты діни этиканың бар күші өскелең ұрпақтың

адамгершілік және рухани әлемін қалыптастыру үшін қолданылады. Дәстүрлі дін қағидалары мәдениет пен қоғамдық өмірдің бөлінбес бөлшегіне айналған. Н.Ә. Назарбаев әлемдік және дәстүрлі дін өкілдерінің II съезінде сан ғасыр бойы діннен нәр алған мәдениеттер тарихта өзін сақтап қалғанын және олардың діни рухының сақталуының өзі тұтас халықтардың тарихын сақтап қалудың кепілі болғанын атап өтті. Қазақстанның төрткүл дүние үшін конфессияаралық келісімнің үлгісіне айналуы кездейсоқ емес шығар. Ислам мен христиан дінінің, оның ішінде православиенің бейбіт қатар өмір сүруі біздің кең байтақ республикамызды мекендеген түрлі халықтың бауырмалдығының көрінісі. Кез келген дін адамдарға адамзатқа ортақ құндылықтарды жеткізеді, қоғамдағы мінез құлық нормаларын бекітеді, халықтардың сан ғасырлық рухани құндылықтарын сақтайды [5.6]. Бүгінде Қазақстан зайырлы және діни мәдениеттердің диалог идеясының көшбасшысына айналды. Бұл диалог әлемнің саяси және діни көшбасшылар тарапынан мойындалып, қолдау тапты. Қазақстан өз тәжірибесі арқылы халықтар мен діндер арасында, зайырлы және діни идеологиялық көзқарастар арасында келісімге жетуге болатынын көрсетті.

Мұсылмандар, православтар, католиктер мен протестанттар, буддистер мен иудеилер бір бірін сыйлайды. Кез келген адам өз діни сенімін таңдауға құқылы, басқа азаматтардың құқығын аяққа таптауға болмайтынын түсінеді. Сондықтан Қазақстан әлемдік және дәстүрлі дін өкілдерінің кездесу орнына айналды. Бұл кездесулер түрлі дін өкілдерінің бостандық пен толеранттылықтың жалпыға бірдей құндылықтарына негізделетін бір өркениетке, түрлі мәдениет пен діннің диалогіне ұмтылатынын көрсетті. Қазақ елінің секуляризмді осы қатынастардың ары қарай дамуы мен жаңаруының кепілі. Зайырлы мемлекет түрлі дінге құрметпен қарайды, төзімді, қоғамда гуманизмнің таралуын қолдайды, өз Отанын сүйетін, мемлекет үшін дәстүрлі ұлттық мәдениет пен дінді нығайту көзқарасын жоққа шығармайтын зайырлы азаматты қалыптастырады. Гуманизмнің зайырлы түрін қалыптастыру конфессияаралық толеранттылықты жоққа шығармай, елдің ұлттық бірегейлігін сақтайтын жаңа діни мәдениеттің қалыптасуына ықпал етеді. Біздің республикамыздағы мемлекет пен діни ұйымдардың қатынас үлгісі адамның құқығы мен бостандығын құрметтеу, қоғамдық және діни мүдделердің, серіктес қатынастардың үйлесімі, өзара түсінісуге ұмтылу сияқты демократиялық қағидаларға негізделген. Қазақстан түрлі дін өкілдерінің бейбіт және келісімде өмір сүре алатынының жақсы мысалы. Бұл мемлекеттің дін бостандығына, толеранттылықты, қоғамдағы толеранттылықты сақтауға мүдделі екенін көрсетті. Қазақстан көпконфессиялы және көпұлтты мемлекет ретінде әлемдік және дәстүрлі діндердің гуманитарлық және адами әлеуетін қолдануды, конфессияаралық келісімді, зайырлы және рухани көшбасшылардың диалогын қолдануды жалғастыра береді. Тәуелсіздік жылдары Қазақстан көпұлтты және көпконфессиялы келісім қоғамының ерекше үлгісін жасай білді, ол әлемде «Қазақстан жолы» деп мойындалды.

Зерттеу нәтижесі: Қазақстандағы мәдениеттер мен діндер диалогі әлемдік стандарт ретінде мойындалды. Қазақстанның бұл табысының сыры біздің Отанымыз бен халқымыздың тарихында жатыр, ал көпконфессиялы келісімнің дамуы Еуразияның орта бөлігіндегі түрлі өркениет мен мәдениеттің көпғасырлы өзара араласу процестерінің нәтижесі. Мемлекетті құрайтын жергілікті ұлттың дәстүрлі толеранттылығы, оның өзге ұлт өкілдеріне, олардың мәдениетіне, дініне құрметі еліміздің дамуына берік әрі сенімді іргетас бола білді. Тәуелсіздік жылдары сыйлау, өзара түсіністік, шыдам мен келісім арқасында халық бірлігі мызғымас негізге айналды. Осы рухани байланыстар тәуелсіз Қазақстанның қалыптасуына негіз бола алды деп толық айта аламыз.

Конституция әр азаматтың сенім бостандығына кепілдік береді. Әркімнің таңдауы бар. Діни сенімді таңдау кезінде жауапкершілік қажет, себебі дін өмір салтына, тұрмысқа, адам өміріне әсер етеді. Қазіргі заман интернет пен дамыған технологиялар заманы, келіп жатқан ақпарат ағыны жойқын, сол ақпараттан сақтанудың жолы адамның ішкі «сүзгісі». Елдің дәстүрі мен мәдени нормаларына сай діни сананың қалыптасуы қажет. Шынайы дінді агрессияға толы, дәстүрлі емес фанатизм мен экстремизмге алмастырып алмау керек. Елдегі бейбітшілік пен тұрақтылықтың сақтап қалудың амалы сенім бостандығы қағидасын, дәстүр мен дінді қатаң ұстанып, әлеуметтік, этникалық, діни кикілжіңдерді шешудің жаңа сенімді механизмдерін қалыптастыру қажет. Діни радикализмнің теріс ықпалын азайту – адамдардың сыни ойлауын дамыту жолымен халықты кеңінен ақпараттандыру, түрлі білім беру форматтарын пайдаланып, қарсы тұру механизмдерін қалыптастыру. Діни радикализмге қарсы тұрудың негізгі тәсілі адамның өзінің жеке және әлеуметтік жағдайын көтеру үшін дұрыс жолды таңдай білу қабілеті дер едім. Қоғамның барлық деңгейінде бұл қабілетті дамытуға әсер ету үшін білім беруді демократияландыру қағидасын толық жүзеге асыруға ұмтылу керек. Қоғамның әр мүшесі қоршаған әлеммен қатынасты өздігінен игеру қабілетін мойындап, қазіргі заманауи әлеуметтік өзгерістердің белсенді мүшесіне айналуы қажет. Басқаша айтқанда тәрбие беру мен білім берудің басты міндеттерінің бірі - адамға әлемді қарапайым қабылдау мен түсіну шегінен

шығаратын мәдениеттің күрделі түрін қалыптастыру. Білімді адам нақты әрекет барысында өзіндік рухани иммунитетке ие болады да, тұлғалық дамудың жаңа жоғары сатысына көтеріледі. Бұл сатыда толеранттылық қағидасы өмірдің қалыпты салтына айналады.

Қорытынды. Бүгінгі білім беру жүйесі ойлаудағы рефлексиялық қабілетті игеру негізгі талап болатын жаңа мәдениет қалыптастырудың жолдары мен тәсілдерін іздеу міндеттерін шешу жолында. Тәрбие мен білім беру адамның өзін жүзеге асыру, дамыту, тәртіпке келтіру сияқты қабілеттерді үйретеді. Бұл оған еркін азаматтық, кәсіби бағдар беріп қана қоймайды, сонымен қатар өзінің рухани әлеуетін дамытуға, құндылықтар әлемін құруға, ғылыми және өмірлік мәселелерді шешуде шығармашылық танытуға көмектеседі.

Бүгінгі жаһандану дәуірінде де рухани ұлттық қазыналарымызды сақтап қалу мен ұрпақтан ұрпаққа жеткізу – біздің басты міндетіміз. Қазақстан зайырлы мемлекет болғанмен Ата заңымызда діни конфессияларға аса мән беріп, азаматтардың ар-ождан бостандығына кепілдік берілген. Жоғарыда айтылғандай, халқымыздың басым бөлігі Ислам дінін ұстанушылар екендігі де мәлім. Қазіргі заманның басты мәселелерінің бірі – Қазақстанда тұратын этностардың жаңа руханиятын тәрбиелеу және қалыптастыру. Қазіргі Қазақстандағы көпмәдениетті білім беру өскелең ұрпақты толеранттылыққа, басқа этностардың, оның ішінде діни бірлестіктердің мәдени құндылықтарына құрметпен қарауға тәрбиелеуге ықпал етуі тиіс. Қазіргі жағдайда Қазақстан этностарының рухани келісімі мен мәдени бірлігінің мызғымас рухани негізі қандай құндылықтар, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар жүйесі болып табылады деген мәселе өзекті бола түсуіне байланысты этностардың бай мәдени мұрасын дамыту қажеттілігі туындауда. республикада тұратын топтар көбейеді. Н.Ә.Назарбаев қазақстандықтардың келесі сипаттамаларын береді: «Біріншіден, жаһандану әлемінде бәсекеге қабілетті шығармашыл тұлға. Екіншіден, нақты мақсаттар қойып, соған жете алатын прагматик, реалист. Үшіншіден, ұлттық бірегейлігін сақтаған, ұлттың дамуына кедергі келтіретін бар нәрседен бас тартқан адам. Төртіншіден, білім алудан жалықпайтын, танымы жоғары адам. Бесіншіден, халықтың дамуына эволюциялық даму гүлденуге мүмкіндік беретінін нақты түсінетін саналы азамат. Алтыншыдан, ақыл ойы кең, көп тіл білетін, әлемнің ең үздік тәжірибелерін қабылдауға, өзгерістерге дайын болуы керек» [6.4]. Қазіргі Қазақстан қоғамдық саланың маңызды салаларын жаңарту жолын таңдады, соның ішінде қоғамдық сананың дамуына көп көңіл бөлді. Қоғамдық сананы жаңарту саясат пен экономикадағы көлемді өзгерістермен бірге жүрмейді немесе толықтырушы емес, ол ары қарай даму үшін дұрыс бағдар беретін негіз болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бахтин М.М. *Эстетика словесного творчества. М.:Искусство, 1986. – 445 б.*
2. Библер В.С. *От наукоучения к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век. М.:Политиздат, 1990.- 413 б.*
3. *Влияние религии на современный мир. Материалы международной научно-практической конференции/ Под общ. ред. З.К.Шаукеновой. Сборник статей. – А.:ИФПР КН МОН РК, 2013 – 406 б.*
4. *Выступление Н.А.Назарбаева на XXV Ассамблее народа Казахстана 26 апреля 2017 года (Электронный ресурс). – 2017 – URL: <https://assembly.kz/ru/sess/vistuplenie-prezidenta-kazakhstanana> (дата обращения 09.04.2022) - (интернет көздері)*
5. *Габитов Т.Х., Карабаева А.Г., Исмагамбетова З.Н. Факторы и основания религиозной толерантности в Республике Казахстан (Электронный ресурс). – 2015 – URL: [https:// articlekz.com /article/15127](https://articlekz.com/article/15127) (дата обращения 09.04.2022) - (интернет көздері)*
6. *Заключительное выступление Президента РК Н.А.Назарбаева на Съезде лидеров мировых и традиционных религий. Астана, 13 сентября 2006 года [Электронный ресурс]. – 2006. – URL: http://www.akorda.kz/ru/speeches/external_political_affairs/ext_speeches_and_addresses (дата обращения: 09.04.2022) – (интернет көздері)*
7. *Нысанбаев А.Н. Философия взаимопонимания. – А.Қазақ энциклопедиясы, 2001.– 544 б.*

References:

1. *Bahtin M.M. Estetika slovesnogo tvorchestva. M.:Iskysstvo, 1986. – 445 s.*
2. *Bibler V.S. Ot naukoŭchenia k logike kŭl'tŭry: Dva filosofskih vvedenua v dvadtsat pervyi vek. M.:Politizdat, 1990.- 413 s.*
3. *Vliuanie religiu na sovremennyi mir. Materialy mejdŭynarodnoi naučno-prakticheskoi konferentsu/ Pod ob. red. Z.K.Shaŭkenovoi. Sbornik statei. – А.:IFPR KN MON RK, 2013 – 406 s.*

4. Vystúpenie N.A. Nazarbaeva na HHV Assamblee naroda Kazahstana 26 apríla 2017 goda (Elektronnyy resýrs). – 2017 – URL: <https://assembly.kz/ru/sess/vistuplenie-prezidenta-kazahstana> (data obraenia 09.04.2022) - (internet kóžderi)

5. Gabitov T.H., Karabaeva A.G., Ismagambetova Z.N. Faktory i osnovania religioznoi tolerantnosti v Respýblike Kazahstan (Elektronnyy resýrs).- 2015 – URL: <https://articlekz.com/article/15127> (data obraenia 09.04.2022) - (internet kóžderi)

6. Zaklýchitelnoe vystúpenie Prezidenta RK N.A. Nazarbaeva na Sezde liderov mirovyh i traditsionnyh religii. Astana, 13 sentiabria 2006 goda [Elektronnyy resýrs]. -2006. – URL: http://www.akorda.kz/ru/speeches/external_political_affairs/ext_speeches_and_addresses (data obraenia: 09.04.2022) – (internet kóžderi)

7. Nysanbaev A.N. Filosofia vzaimoponimania. A.: Qazaq entsiklopediasy, 2001. - 544 s.